

Użycie angielskich określników przez polskich użytkowników języka angielskiego

ARTUR ŚWIĄTEK

Przedmiotem artykułu jest teoretyczna i praktyczna analiza użycia wybranych określników (np. przedimków, określników wskazujących) przez polskich użytkowników języka angielskiego na różnych poziomach zaawansowania (B1-C2). Część praktyczna dotyczy użycia wybranych określników w oparciu o dostępny korpus użytkowników języka drugiego (PELCRA)¹.

Wyrazy leksykalnie samodzielne, a więc powszechnie znane kategorie wyrazowe w postaci rzeczowników, czasowników, przymiotników i przysłówków nie stanowią problemu dla polskich użytkowników języka angielskiego jako drugiego w procesie uczenia się, następnie w prawidłowym ich przyswajaniu, a ostatecznie w wynikającym z tego przyswojenia biegłym posługiwaniu się nimi w każdym akcie komunikacyjnym, w którym interlokutorem polskiego użytkownika będzie np. natywny odbiorca. Problem zaczyna pojawiać się w momencie zetknięcia się polskich użytkowników z wyrazami funkcyjnymi, które w odróżnieniu od wyrazów leksykalnych (stanowiących otwartą kategorię wyrazową), mimo że występują w ograniczonej liczbie, stanowią wyzwanie. Szczególna trudność w prawidłowym używaniu wyrazów funkcyjnych przejawia się w tym, że sygnalizują one znaczenie następujących po nich morfemów, wyrazów czy fraz, lub niektóre z tych wyrazów mają charakter czysto funkcyjny, więc gramatyczny.

Określniki (determinanty)

Biber (2003:26) twierdzi, że *określniki zwyczajowo poprzedzają rzeczowniki i wykorzystuje się je do wyjaśniania znaczenia rzeczownika*.

Najważniejsze z nich obejmują:

1. Przedimek określony *the*, który wskazuje, że referent jest znany przez mówiącego i interlokutora mówiącego (słuchacza/adresata aktu komunikacyjnego).

2. Przedimek nieokreślony *a/an* wyjaśnia, że referent jest członkiem jednej kategorii/grupy, np. *a book*.
3. Określniki wskazujące (ang. *demonstrative determiners*) wskazują, że referent jest *bliżej* lub *dalej* od bezpośredniego kontekstu mówiącego, np. *this book*, *that book*.
4. Określniki dzierżawcze (ang. *possessive determiners*) mówią, do kogo lub do czego należy przedmiot (rzeczownik), np. *my book*, *your stomach*, *her car*.
5. Wyrażenia ilościowe (ang. *quantifiers*) określają, jak dużo jest tego, co nazywa rzeczownik w danym kontekście, np. *every tree*, *some conferences*.

Wyrazy funkcyjne

Według Klammer, Schulz i Della Volpe (2009), *wyrazy funkcyjne są wyrazami, które mają niewielkie znaczenie leksykalne lub jest ono podwójne, ponieważ sygnalizują relacje strukturalne, które wyrazy mają w stosunku do siebie i stanowią swoiste spoiwo łączące zdania ze sobą. Wyrazy te służą jako istotne elementy w strukturach zdań* (tłum. wł. – A.Ś). Obejmują one np. czasowniki posiłkowe, zaimki, spójniki i determinanty. Interesujące jest, że *kiedy bie-głość ulega załamaniu podczas spontanicznej komunikacji, mówiący powtarzają zaimki i spójniki* (Clark i Clark 1977; tłum. wł. – A.Ś). Zaimki i spójniki są rodzajami wyrazów funkcyjnych, które pełnią rolę gramatyczną lub funkcjonalną, ale nie mają samodzielnego znaczenia leksykalnego (Hartmann i Stork 1972; Quirk i in. 1985).

Problem badawczy

Zasadniczym problemem poruszonym w artykule jest analiza zakresu, w jakim polscy użytkownicy języka angielskiego jako drugiego są w stanie zrozumieć wieloznaczny system wybranych angielskich określników. Kategorie te, zależnie od kontekstu, mogą mieć znaczenie lub je tylko sygnalizować, np. angielski wyraz *that* może być zaimkiem: *I like that* (pol. lubię to), lub określnikiem wskazującym: *That problem is unthinkable* (pol. Ten problem jest nie do pomyslenia).

Problem badawczy 2

Kolejnym problemem badawczym jest założenie, że polscy użytkownicy języka angielskiego jako drugiego nadużywają (najczęściej taka tendencja utrzymuje się podczas wieloletniego okresu przyswajania języka obcego) przedimka określonego *the* w kontekstach, które tego nie wymagają, co w literaturze językoznawczej jest nazywane ‘*the flooding*’. Z drugiej strony, nienatywni użytkownicy (również polscy) wykazują się najczęściej tendencją do pomijania tego przedimka w kontekstach, w których jest wymagany.

Założenia badawcze

Nienatywni użytkownicy języka (badani) są w większości świadomi użycia angielskich określników, jednak często mają problemy z rozróżnianiem pomiędzy określnikami wskazującymi a zaimkami wskazującymi, np. *This idea is good* (pol. Ten pomysł jest dobry) w zestawieniu z *This is a good idea* (pol. To jest dobry pomysł). W przypadku wyrazów o dominującej funkcji gramatycznej, świadomość językowa studentów oraz ich biegłość językowa ulegają zatrzymaniu, pojawiają się wątpliwości, wahania i błędy, a więc nieprawidłowe użycie.

Badanie

Badanie o charakterze jakościowym koncentruje się na analizie korpusu (PLEC – angielski korpus polskiego użytkownika) w relacji do różnych grup zaawansowania, obejmujących poziomy B1-C2 (według ESOKJ). Skupimy się na wybranych przykładach wyżej wymienionych wyrazów należących do dwóch grup w odniesieniu do dwóch dostępnych rejestrów: mówionego i pisanego.

Badani

Na podstawie wspomnianego wyżej korpusu PLEC dostępny był rejestr mówiony polskich użytkowników języka angielskiego jako drugiego. Ich zmienna wiekowa wynosiła od 15 do 28 lat. W przypadku kolejnej zmiennej, czyli płci, byliśmy w stanie przeanalizować 90 proc. kobiet i 10 proc. mężczyzn. Taka tendencja jest standardowa w przypadku np.

użytkowników rekrutujących się spośród studentów filologii angielskiej, gdzie kobiety stanowi większość, stąd taka zaobserwowana rozbieżność wśród badanych użytkowników.

Materiał badawczy

Wypowiedzi ustne nienatywnych użytkowników języka obcego (angielskiego) zostały zarejestrowane podczas zajęć z języka obcego, takich jak konwersacje prowadzone na aktualne tematy dotyczące zainteresowań użytkowników, cechujących się zmienną wiekową we wskazanym wyżej zakresie. Dla potrzeb tego badania autor artykułu przeanalizował 86 tys. kontekstów dla *that* i 32 tys. kontekstów dla *the*, obejmujących rejestr mówiony.

Zanim przejdziemy do demonstracji kontekstów, w których użyto wybranych określników, warto tutaj zaznaczyć, że – z uwagi na rejestr mówiony – poniższe konteksty są autentyczne, to znaczy obfitują w wyrazy zwyczajowo stosowane podczas wypowiedzi, np. wyrażające wahania, wątpliwości, niedokończone słowa.

Kolejną kwestią wartą wyjaśnienia, istotną i niezbędną w celu dokonania prawidłowej analizy prezentowanych kontekstów jest opis znajdujący się w nawiasach, który kolejno oznacza:

- 1) *spoken* – rejestr mówiony,
- 2) *age* – wiek użytkownika,
- 3) *sex* – płeć użytkownika,
- 4) *level* – poziom, na którym użytkownik się znajduje (wszyscy użytkownicy rekrutują się spośród studentów filologii angielskiej),
- 5) *yr* – rok studiów na filologii angielskiej,
- 6) BA – studia licencjackie,
- 7) MA – studia magisterskie.

That jako spójnik *že*

Trzy poniższe przykłady przedstawiają najczęstsze konteksty użycia wyrazu funkcyjnego *that* w formie spójnika *že* przez użytkowników na poziomie biegłości języka B1:

- *oh the best I like this fact that er I can mmm* (*spoken, age: 19, sex: f, level: 1_yr_BA*);
- *yeah I think that I can actually learn a lot about er our world er because er living here in one place mmm* (*spoken, age: 19, sex: f, level: 1_yr_BA*);
- *and aaa just with creating erm home in a sense that it's very hard to maintain relationships* (*spoken, age: 19, sex: f, level: 1_yr_BA*);

That jako zaimek *to*

Trzy poniższe przykłady przedstawiają najczęstsze konteksty użycia wyrazu funkcyjnego *that* w funkcji zaimka *to* przez użytkowników na poziomie biegłości języka C1:

- *I'm sorry about that. (spoken, age: 23, sex: m, level: 2_yr_MA)*
- *No, don't worry about that. (spoken, age: 23, sex: m, level: 2_yr_MA)*
- *yyy because I use yyy I use products which are not some common as in different yyy for example restaurants something like that. (spoken, age: 22, sex: f, level: 1_yr_MA)*

That w różnych funkcjach

Poniższe przykłady ilustrują użycie wyrazu *that* w różnych funkcjach przez użytkowników na poziomie biegłości języka C2, a więc najbardziej zaawansowanej. Demonstracja przykładów i dostępność kontekstów użycia wybranego wyrazu funkcyjnego w różnych formach świadczą o swobodzie komunikacji i świadomości językowej.

W przykładzie (1) wyraz funkcyjny *that* jest użyty jako zaimek *to*, w przykładzie (2) wyraz funkcyjny *that* jest użyty jako spójnik *że*, a w przykładzie (3) wyraz funkcyjny *that* jest użyty jako zaimek względny *który*.

(1) *yyy how often do you eat out ? and do you eat out on er any special occasions? er occasions or just like that? (spoken, age: 23, sex: m, level: 2_yr_MA)*

(2) *yeah and I would also say that er the person in the first picture er can enjoy solitude (spoken, age: 19, sex: f, level: 1_yr_BA)*

(3) *there are mmm many life life er conditions that er force people to live er in the er in the big city today (Age: 19, sex: m, level: 1_yr_BA)*

Przedimek określony *the*

W tej części artykułu podajemy przykłady użycia przedimka określonego *the*. Podobnie jak poprzednio również tutaj skupiliśmy się na pokazaniu użycia tego przedimka według poziomu zaawansowania. To, co różni tę część artykułu od poprzednich sekcji poświęconym wynikom przeprowadzonych badań, to fakt, że w przypadku przedimka skoncentrowaliśmy się również na pokazaniu błędnego użycia, a więc deficytów w przyswajaniu, a co za tym idzie – braku wystarczającej świadomości językowej.

Poziom B1

W przykładzie (1) przedimek *the* jest użyty błędnie, ponieważ nie jest poprawna forma *the best I like*, ale *I like this fact best*, co świadczy o braku konieczności użycia tego przedimka, a więc mamy do czynienia ze zjawiskiem, które w literaturze przedmiotu jest określane jako *article overuse* czy nadużywanie przedimka.

(1) *Oh, the best I like this fact that er I can mmm (spoken, age: 19, sex: f, level: 1_yr_BA)*

W przykładzie (2) mamy użycie przedimka określonego *the* w jednym kontekście dwukrotnie. Ponownie przedimek nie jest wymagany w tym kontekście, czyli jest nadużywany.

(2) *Er, it's not only the learning that is important but er also the private life. (spoken, age: 19, sex: m, level: 1_yr_BA)*

W przykładzie (3) obserwujemy również błędne użycie przedimka. Błąd polega na wahaniu się użytkownika poprzez produkcję dwóch rodzajów przedimka: określonego i nieokreślonego. Jest to niepoprawne gramatycznie, ponieważ przedimki różnego rodzaju nie mogą być używane obok siebie w tym samym kontekście. Świadczy to o niewystarczającej wiedzy użytkownika i braku świadomości językowej.

(3) *light – minded if I may say so but er I think that's the whole magic is that (spoken, age: 19, sex: m, level: 1_yr_BA)*

Poziom C1

W przypadku wyższego poziomu zaawansowania językowego, poziomu C1, również mamy do czynienia z błędnym użyciem przedimka, co może być nieco zaskakujące. Zakłada się, że na tym poziomie biegłości językowej tak podstawowe błędy nie powinny występować. Niestety, utrzymują się, co świadczy o braku dostatecznej znajomości specyfiki użycia przedimka.

W przykładzie (1) obserwujemy błędne użycie przedimka określonego. Nie jest tutaj wymagany.

(1) *How the what what questions are because the point is to have people unprepared OK ? (spoken, age: 23, sex: m, level: 2_yr_MA)*

W przykładzie (2) obserwujemy trzykrotne użycie *that*. Już pierwsze z nich jest niepoprawne, ponieważ podkreślony rzeczownik *programme* musi być poprzedzony jakimkolwiek przedimkiem w takim kontekście. Tutaj wymagany jest przedimek określony, ponieważ mówimy o konkretnym, znanym wszystkim programie. W tym przypadku mówiący nie zdecydował się na użycie żadnego przedimka, co świadczy o braku świadomości językowej. W takiej sytuacji literatura przedmiotu traktuje o niewystarczającym użyciu przedimka, co jest terminologicznie określane dwojako, mianowicie jako *avoidance* lub *article underuse*. W kolejnym podkreślonym fragmencie *the about this lady* przedimek występuje, ale nie jest on wymagany. Jego niepotrzebne użycie jest tłumaczone obecnością przyimka *about* oraz określnika wskazującego *this*. Trzeci, ostatni podkreślony fragment kontekstu, przedstawia również nadużycie przedimka określonego. W tym przypadku mówimy o ogólnym znaczeniu czynno-

ści *cooking*, która nie jest z niczym skontrastowana, a więc niczego nie porównujemy.

(2) *when I when I yyy when I yyy watch Magda Gessler Magda Gessler 's programme I think that it is rather pro-gramme about the about this lady not about the cooking or restaurants (spoken, age:22, sex: f, level:1_yr_MA)*

W przykładzie (3) przedimek określony też jest zbędny. Nie może poprzedzać określnika determinującego *my*.

(3) *but sometimes ahm sometimes I read them just to know what people think to compare the my opinion and their opinion (spoken, age:23, sex: f, level:2_yr_MA)*

Poziom C2

W przypadku najbardziej zaawansowanego poziomu biegłości językowej C2 przedimek określony jest również użyty niepoprawnie.

W przykładzie (1) przedimek określony nie jest wymagany. Wydarzenie sportowe, Euro2012, jest traktowane jako nazwa własna, a rzeczowniki własne z reguły nie są poprzedzane przedimkiem określonym.

(1) *it 's going quite well so I think we'll we will have good infrastructure before the Euro 2012 (spoken, age:22, sex: m, level:1_yr_MA)*

W przykładzie (2) sytuacja jest tożsama z tą w przykładzie (1). Nazwa własna, tu: nazwa kontynentu, nie jest zwyczajowo poprzedzana przedimkiem.

(2) *ahm I think er we should maintain our some of our erm values but it 's yyy it 's hard to predict if the Europe will be a federation (spoken, age:22, sex: m, level:1_yr_MA)*

W przykładzie (3) kontekst jest odmienny od dwóch wcześniejszych. Również użycie przedimka określonego nie jest konieczne, ponieważ przymiotnik *bigger* występuje w stopniu wyższym, a nie najwyższym *biggest*, który jest zwyczajowo poprzedzany takim przedimkiem.

(3) *it 's from the bigger brother of Fiat Cinquecento so Punto and it's slightly modified so (spoken, age:23, sex: m, level:2_yr_MA)*

Wnioski – that

Przechodząc do wniosków, należy stwierdzić bardzo widoczne różnice we frekwencyjności użycia wybranego słowa zależnie od poziomu zaawansowania języka (B1-C2).

Ponadto z przeprowadzonych badań wynika bardzo rzadkie użycie słowa *that* jako określnika wskazującego, np. *that way*, nawet na najwyższych poziomach zaawansowania językowego (C1, C2).

Wnioski – the

W przypadku drugiego analizowanego określnika zaobserwowano deficyty w przyswajaniu i prawidłowym użyciu przedimka określonego.

Są one następujące:

- wahania w użyciu przedimka, cechujące się niezdecydowaniem, brakiem świadomości, czy dany przedimek (nie)określony jest konieczny do użycia, czy nie;
- nadużywanie przedimka;
- omijanie przedimka, czyli brak stosowania go w kontekstach, w których jest wymagany;
- sprzeczność, niezdecydowanie w użyciu przedimka czy określnika wskazującego.

Wszystkie opisane sytuacje wskazują na niewłaściwą kontrolę zastosowania przedimka określonego, co dotyczy wszystkich analizowanych poziomów zaawansowania polskich użytkowników języka angielskiego jako drugiego.

Ograniczenia wpływające na uzyskane wnioski z badań

Badanie miało swoje ograniczenia, a mianowicie:

- została zastosowana niewielka liczba zmiennych (wiek, płeć, poziom języka);
- przeanalizowane zostały tylko dwa słowa – *that, the*;
- dostępny był tylko jeden korpus (PLEC);
- dostępność rejestrów była również ograniczona – mogliśmy polegać tylko na rejestrze mówionym.

Dalsze badania

Implikacje dotyczące dalszych badań użycia angielskich określników są następujące:

- opracowanie wyników badań procentowo (frekwencyjność użycia wyrazów);
- zwiększenie liczby zmiennych oraz analiza obu rejestrów: mówionego i pisanego;
- sprawdzenie i porównanie wyników badań na dostępnym korpusie z innymi korpusami (np. ICLE) oraz weryfikacja zaobserwowanych tendencji: czy są one zauważalne u innych nienatywnych użytkowników języka angielskiego.

Implikacje pedagogiczne

Dalsze badania pozwolą:

- uzyskać bardziej przejrzysty obraz skomplikowanej roli, jaką pełnią wybrane badane wyrazy w języku angielskim;
- uwzględnić ich zmienność syntaktyczną i sygnalizowane znaczenie podczas zajęć ze studentami filologii angielskiej w celu zwiększenia ich świadomości dotyczącej takich zjawisk;
- pozytywnie wpłynąć na dalszy rozwój biegłości językowej studentów.

BIBLIOGRAFIA

- Biber, D., Conrad, S., Leech, G. (2003) *Student Grammar of Spoken and Written English*, London: Longman.
- Clark, H.H., Clark, E. (1977) *Psychology and language. An introduction to psycholinguistics*. New York: Harcourt.
- Hartmann, R.R.K., Stork, F.C. (1972) *Dictionary of language and linguistics*, London: Applied Science.
- Klammer, T., Schulz, M.R., Della Volpe, A. (2009) *Analyzing English Grammar* (6th ed), London: Longman.
- Levelt, W.J.M. (1992) Accessing words in speech production: Stages, processes, and representations. W: *Cognition*, 42, 1-22.

- Pęzik, P. (2012) Towards the PELCRA Learner English Corpus. W: P. Pęzik (red.) *Corpus Data across Languages and Disciplines*, 28:33-42. Łódź: Studies in Language – Peter Lang.
- Quirk, R., Greenbaum, S., Leech, G., Svartvik, J. (1985) *A comprehensive grammar of the English language*. London: Longman.

DR ARTUR ŚWIĄTEK Adiunkt na Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie. Jego zainteresowania naukowe koncentrują się wokół językoznawstwa ogólnego (wyrazy funkcyjne, ich forma i rola w różnych językach), przyswajania języka pierwszego i drugiego, językoznawstwa kontrastynowego i translacji.

1 *Polish & English Corpora for Research and Applications* (polskie i angielskie korpusy dla badań i aplikacji).